

Liljegrens *Runurkunder* som n:r 1029 upptagna runristade stenen. Hofberg menar, att runorna har huggits bort: »För att inpassas i muren hafva kanterna blifvit afslagna, hvarigenom alla spår efter runristningen gått förlorade.»

Hofbergs uppfattning är säkerligen oriktig. L 1029 är den runsten (Nä 26), som ligger inmurad i kyrkans västgavel. Nä 27 har av allt att döma aldrig burit runor utan endast ornament.

Svart, glimmerrik granit. Höjd 122 cm, bredd (vid rotändan) 60 cm. Stenens topp är avslagen, möjligen i samband med att stenen lades in i bogårdsmuren. Ursprungligen har stenen varit avsevärt högre. Rotändan är kraftigt tilltagen; den mäter 60 cm och utgör sålunda hälften av stenens nuvarande höjd.

Stenen är djupt huggen, delvis med ansatser till låg relief. Ristningen består av slingor utan runor. Ornamentiken är ej noggrant genomtänkt och utförd. Flera felaktigheter i linjeföringen kan iakttagas.

Som ovan har framhållits, är det mycket möjligt, att Nä 27 har utgjort en parsten till Nä 26. De kan tillsammans ha utgjort ett minnesmärke; se ovan s. 85.

Var detta monument ursprungligen har stått rest, kan vi ej veta. Nä 26 murades in i kyrkan redan på 1300-talet, när »kapellet» byggdes. Däremot är det ovisst, när »parstenen» (?) Nä 27 infogades på sin nuvarande plats i bogårdsmuren.

28. Glanshammars kyrka.

Litteratur: L 1028. J. Bureus, F a 10: 2, bl. 91 E, F a 5, s. 222 n:r 524, F a 1, s. 110; J. Peringskiöld, Monumenta I; S. B. F. Jansson, Runinskrifterna i Närke (i: Från bergslag och bondebygd 1952), s. 19 f.; J. Wikberg, Glanshammars härad (1967), s. 167.

Denna tydliga tidigt försvunna runsten nämns redan av Johannes Bureus, som emellertid ej själv har sett stenen. Hans uppgifter om den intressanta inskriften är tyvärr de enda som har kunnat uppsåras.

Enligt Bureus' handskrift F a 10: 2 fanns Nä 28 »J Glanshammars kyrkewägg»; se fig. 62. Enligt F a 5 var stenen inmurad »J kyrkemurshörnet» (se fig. 68). I en fornminnesförteckning i Peringskiölds Monumenta I återges denna senare platsuppgift: »J kyrkemurshörnet». (Liljegren upptager Nä 28 i *Run-Urkunder* som n:r 1028: »Kyrkomurshörnet.»)

Alla uppgifter om Nä 28 återgår på Bureus, som i sin tur bygger på »Lars Mårtensons bok» (se fig. 62, 68 och Nä 26, ovan s. 81).

Eftersom Nä 28 varken nämns i Ransakningarna eller när Glanshammars kyrkas »Ålderdoms Minnesmärken» inventerades år 1830, måste runstenen »i kyrkomurshörnet» då ha varit dold. Tidpunkten för stens försvinnande kan ej närmare fastställas.¹

Inskrift (enligt »Lars Mårtensons bok», återgiven av Bureus i F a 10: 2):

suen : let : rita : stin : eftir faður : sin : kunuaf . . . tahrulauhar : kup : hialbi : sal : hans
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

- **pulfri**

65

Svæinn let retta stæin æftir faður sinn Gunnhvaf, (boan)da Hroðlaugar. Guð hialpi sal hans ...

»Sven lät resa stenen efter sin fader Gunnvat, Rodlögs make. Gud hjälpe hans själ ...»

¹ Man vågar kanske gissa, att runstenen kom att döljas i samband med att ett vapenhus uppfördes vid den ursprungliga ingången vid kyrkans sydvästra hörn. När detta vapenhus byggdes är ovisst, men det torde ha skett före sekelskiftet 1700; det reparerades nämligen år 1721 och revs 1853, då det var »så bristfälligt, att det ej mer till skyggd kunde begagnas». Se *Sveriges kyrkor, Närke*, bd 1, h. 3 (1961), s. 412. Om vapenhusets datering heter det (ibid.): »Vid okänd tidpunkt, möjligen redan under medeltiden, uppfördes ett vapenhus framför den ursprungliga ingången i SV». — Om gissningen är riktig, kan man hoppas, att Nä 28 någon gång skall komma i dagen igen.

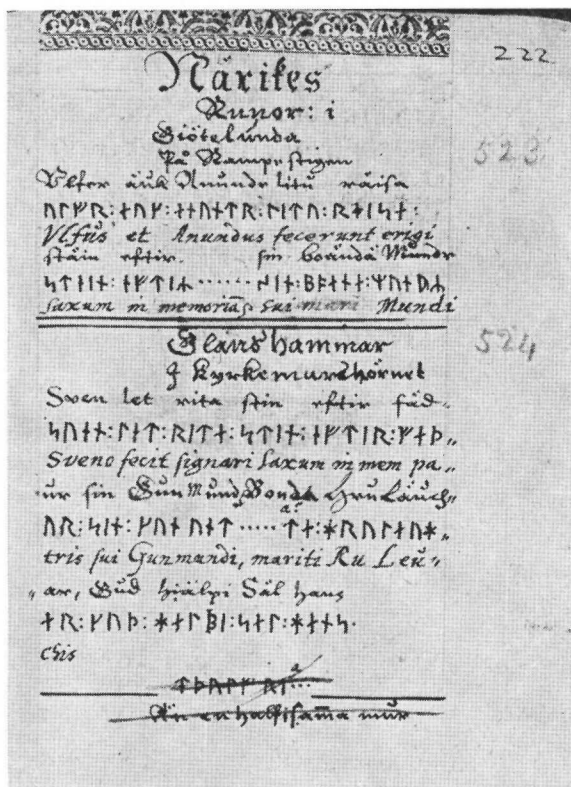

Fig. 68. Nä 28. Glanshammars sn, kyrkan. Efter J. Bureus, F a 5. Upptill återges inskriften på Nä 32, Götlunda sn, Urvalla.

Till läsningen: Av den tecknade anvisning till inskriftens läsföljd, som Bureus ger i F a 10: 2, framgår fullt klart, att runorna 1–34 har stått i ristningsytans högra kant, och att inskriften har börjat upptill till höger på stenen. Bureus betecknar denna runföljd *e-f*. Fortsättningen, runorna 35–61, har stått i vänstra kanten och har börjat nedtill på stenen (*g-h*). Runföljden 62–68, av Bureus betecknad *i-k*, har tydligen stått lodrätt på ristningsytans mittparti, mellan de två runbanden längs kanterna. Av den liggande ritningen att döma har stenen *legat* i muren på samma sätt som Nä 26. Se fig. 62. Att Bureus har kunnat ge dessa anvisningar om inskriftens placering på Nä 28 (och Nä 26), tyder på att »Lars Mårtensons bok» har innehållit avbildningar av runstenar.¹

Det förefaller som om ristningen på 1600-talet i stort sett har varit väl bevarad. Ett par skador har dock tydligen funnits. Den vänstra slingan börjar med runorna 35–36 **ta**. Dessa runor, som har stått nedtill till vänster på stenen, utgör uppenbarligen slutet på ordet **bunta** (ack.), *bonda*. Ristningens nedre vänstra del har sålunda varit skadad eller dold. En annan skada torde ha träffat ristningsytans mittparti och gjort inskriften där svår att läsa. Runan 62 har tecknats som en stungen **t**-runa (↑), vilket icke kan vara rätt. Även efter 68 **i** torde ristningsytan ha varit skadad eller dold. — I F a 5 finns fyra avvikelser från F a 10: 2: Skiljetecken efter 20 **r**; punkt efter 34 **t** saknas; skiljetecknen har insatts efter 36 **a**; 50 **i** har uteglömts. Dessutom har hela runföljden 62–68 utelämnats, alltså det dunkla parti av inskriften som har stått inne på stenen. Denna runföljd har placerats nedtill på teckningen, men har strukits över. Det likaledes överstrukna medeländet »Än en half i samma mur» torde åsyfta Nä 26. Se fig. 68.

Om man bortser från inskriftens slutparti, runföljden 62–68, erbjuder texten knappast några tolkningssvårigheter. Minnesinskriften är formulerad på helt normalt sätt.

Den som låter resa runstenen efter sin fader heter *Svæinn*. Han har alltså ett namn, som hör till de

¹ Om Lars Mårtenson se s. 81.

allra vanligaste i vårt land under vikingatiden och senare. Däremot har inskriftens övriga namn tydligen varit sällsynta.

Runföljden 29–34 **kunuat**, som innehåller faderns namn, tolkas av Bureus (i F a 5) som Gudmund.¹ Det kan emellertid ej råda något tvivel om att runföljden återger mansnamnet *Gunnhvat* (ack.).

Gunnhvatr är eljest säkert belagt endast tre gånger i runinskrifter, nämligen på U 531 Kvisthamra, Norrtälje, på ett år 1948 påträffat fragment från Husby-Lyhundra (Uppland) och på en 1965 i S:t Laurentiuskyrkan i Söderköping funnen runsten (se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1966, s. 103). I medeltida källor är namnet väl styrkt. Det är sammansatt av *gunnr* f. 'strid' och *hvatr* 'rask', 'snabb'; namnets innebörd är alltså klar.

37–45 **hrulauhar** kan icke vara något annat än genitiv av ett kvinnonamn *Hroðlaug*. Det är namnet på den döde Gunnvats hustru, Svens moder. Detta kvinnonamn har tydligen varit mycket sällsynt. Den försvunna runstenen ger oss nämligen det hittills enda belägget på namnet. Det är emellertid bildat på regelbundet sätt och sammansättningslederna *Hroð-* och *-laug* är vanliga namnelement under vikingatiden och senare. Se *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 79 f. Ett mansnamn *Hroðlaugr* (*Hrollaugr*) är känt från Island och Norge (se Lind, *Norsk-isländska dopnamn*, sp. 588 f.). Anmärkningsvärt är att initialt *h* har bevarats framför *r*; se *Inledning* ovan s. xv f. — Runföljden 62–68 har sannolikt varit skadad och svårläst. Endast gissningar kan göras om detta avslutande partis innebörd. Möjligt ett namn: [*Ig*]ulfridr(?).

29. Apelboda, Glanshammars sn.

Pl. 14, 15.

Litteratur: A. Holmblad, Skrivelse till Kongl. Maj:ts Befallningshavande i Örebro den 17/5 1885 (ATA); G. Djurklou, Skrivelse till Vitterhetsakademien den 29/12 1885 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1901 (ATA); Sverige, geografisk, topografisk statistisk beskrifning (1915), s. 216; Nerikes Allehanda den 20/12 1929; Restaureringsrapport 1952 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskrifterna i Närke (i: Från bergslag och bondebygd 1952), s. 22 f.; E. Salberger, Eftermälet på Apelbodastenen (i: K. Humanistiska Vetenskapssamfundets i Lund årsberättelse 1956–1957, s. 145 f.); Läns-Posten den 12/2 1959; Närke (Allhem, 1960), s. 26, 103; S. Lindqvist, Forntidens Kumla och omvärlden (i: Kumlabygden 2, 1963), s. 210; J. Wikberg, Glanshammars härad (1967), s. 167.

‡ **Äldre avbildningar:** Brate, foto 1901 (ATA); Iwar Anderson, foto i Jansson a. a. (återgivet i Närke, Allhem), s. 26 och i Wikberg a. a. s. 168.

Runstenen står rest på en stenig åkerholme 150 m S om Apelboda n:r 1¹. (Den gamla mangårdsbyggnaden brann ned 1958.) Stenen befinner sig 50 m SSÖ om landsvägen Örebro–Fellingsbro (Eriksgatan). Ristningsytan vetter åt V. Platsen är utmärkt på Ekonomiska kartbladet 10 F 6 f »Tjugesta» (1958).

Den äldsta av mig kända uppgiften om Apelbodastenen finns i en skrivelse från kronolänsmannen Alfred Holmblad till »Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Örebro». Skrivelsen, som är daterad »Glanshammar i länsmansexpeditionen den 17 maj 1885», har följande lydelse: »Å egorna till hemmanet Apelboda i Glanshammars socken har nyligen anträffats en runsten, hvars förekomst dittills varit okänd och som jag derför anser mig böra anmäla, ehuru jordegaren, hemmansegaren Erik Olsson i Apelboda, icke tillkännagifvit sig vilja göra sådan hemställan i afseende på ifrågavarande fynd, som i 4 § Kongl. Förordningen den 29 november 1867 omförmäles. Stenen, som befinnes öfverst å en stembunden, mindre, delvis odlad kulle, omkring 200 fot öster om stora landsvägen till Fellingsbro och ungefär 3 400 fot nordost om Glanshammars gästgifvaregård, låg med runorna mot marken och hade för några år sedan blifvit sprängd i tre delar, hvilka dock icke äro förstörda; innefattande ena delen det mesta af runslingan, som är ganska väl bibehållen. Stenens dimensioner voro circa 7½ × 3 × 2 fot. Anledningen att runorna nu upptäcktes var att jordegaren,

¹ Bureus översätter i Fa 5 inskriften på följande sätt: Sveno fecit signari Saxum in mem patris sui Gunmundi, mariti Ru Leuchis; se fig. 68.